

Rūmai be valdovų

Lietuva turi visko – intelektualų, mokslininkų, muzikų, nepaprastą knygų leidybą, meno galerijų ir muziejų, gabių prekybininkų, daug darbščių žemdirbių. Bet ji neturi vadų, kurie duotų kraštui ritmą ir priverstų valdininkus dirbti, Seimo narius – būti Seime, teisėjus – būti teisėjais ir t. t.

Kadaise rašiau apie Valdovų rūmus kaip apie Algirdo Brazausko mauzoliejų. Niekada nemaniau, kad toks palyginimas gali turėti gilesnių pasekmių. Gerai yra atstatyti senus, orius rūmus, kurie primintų mūsų praeitį. Gerai yra pasididžiuoti stipriais mūsų valdovais, kurie mokėjo valdyti ne tik savo žemes, bet ir milžiniškas teritorijas, išlaisvintas nuo mongolų jungo. Deja, šiandien tokie valdovai – tik mūsų prisiminimuose, nes nė su žiburiu niekur tokių nerastume.

Per 42 metus Lietuva turėjo 6 prezidentus, bet iki šiol tik vienas mokėjo elgtis su Seimu ir teismais – tai Antanas Smetona. Iš dalies, jau visai kitoje dimensijoje, prie jo galima prišlieti Algirdą Brazauską – puikiai disciplinuotą partietį, kuris mokėjo taip elgtis, kad jo norams pakludavo ir Vilnius, ir Maskva. Kada nors galėsime perskaityti jo memuarus ir galėsime tai patikrinti. Tačiau nė vienas negali prilygti A. Smetonai, galime jį kritikuoti kaip norime, bet jis vienintelis išdėdžiai stovi prieš savo tautą. Taip jis mokėjo atsistoti ir prieš Seimą, ir prieš teismus, pasakyti jiems svarią savo nuomonę ir padiktuoti savo norus. Smetona buvo protingas ir disciplinuotas valdovas, antro tokio nėra. Tai nereikia, kad valdovai nedaro klaidų, visi daro, bet ir valdovų klaidos būna didelės, ir tauta tik labai sąlygiškai jas dovana. Smetona turėjo svarbų būrį padėjėjų ir patarėjų, kurių dėka jis galėjo atsiskleisti kaip valdovas ir net sakyti – kam reikia prezidento, jeigu jis nieko negali padaryti? Šie žodžiai man primena neseniai parašytą Lyndonno Johnsono biografiją – žmogaus, kuris mokėjo tvarkyti parlamentą ir teismus pagal savo valią.

Smetona mokėjo pajudinti Seimą ir tuos, kurie ruošė įstatymus – tai vargiai sugebėjo kuris kitas Lietuvos prezidentas. (Gal ne veltui buvo versti ir skaityti graikų klasikai). Savo tikslui pasiekti jis naudojo ir draugus, ir priešus. Galbūt kas nors pasakys, kad jis buvo sumanus manipuliuotojas. Gali būti ir taip.

Pirmasis prezidentas buvo žemaitis Aleksandras Stulginskis, ateitininkas, krikščionių demokratų vadas, tylus, darbštus, nuosaikus valdovas. Mažai ką galima pridurti apie kairiųjų pažiūrų prezidentą Kazį Grinių, po pusės metų nuvers tą, nespėjusį rimtai pradėti valdyti. Dar reikėtų paminėti Valdą Adamkų – mielas prezidentas, bet jo rankos buvo surištos, jis nepajėgė stumtelėti Seimo aktyviai veiklai. Dabartinė prezidentė tai bando daryti, bet Seimas nieko negirdi ir toliau tęsia „bedarbių“ šventes, projektus, kurių niekas nenori vykdyti, visai nesirūpinamas ką nors atlikti, pateisinti savo kasdien kylančias algas ir nors dėl orumo žengti žingsnį, kuris galėtų pateisinti, ko jie pagaliau atėjo į Seimą. Visą mėnesį, būdamas Lietuvoje, nesiteikiau nueiti į Seimą, nes nenorėjau nervintis, pagaliau ką galima rašyti apie instituciją, ir dar su 141 nariu, kurie užsispyrę nedirba. Sutinku su Č. Juršėnu, kad Seimo narių skaičius būtų sumažintas trečdaliu, aš net siūlyčiau sumažinti iki pusės. Apie teismus jau esu rašęs ne vieną kartą ir žinau, kad dabartiniai prezidentai bandė kažką daryti, bet nepajėgė.

Lietuviai svariai atsiskleidė kaip kareiviai, administratoriai, mokslininkai, vėliau – kaip humanistai, intelektualai, profesoriai, bet visur beveik nuo XVII a. trūksta tautos vado. Kaip kitaip suprasi Liublino uniiją, nesibaigiančius karus dėl Livonijos su Švedais ir Maskva ir galutinį krašto padalijimą 1795 m. Jokia tauta negali išlikti gyva be valdovų, kaip juos bepavadinsi – vadais, karvedžiais, kunigaikščiais ar prezidentais.

Stasys Goštautas

Juozas Valiušaitis. Vilnius. Adomas Mickevičius išėjo pasivaikščioti

Čia protėviai klajojo, jie briedžiais žemę arė,
Jų moterys žiūrėjo akim dangaus spalvos,
O saulė tyliai grimzdo į prieblandą vakarę,
Tenai esu aš buvęs žmogum iš Lietuvos.

Iš ažuolo kariūnai pilis ant kalno rentė,
Torunėje ir Kulme, čia pat prie Vėluvos,
Augino Krišnai arklius, išjodavo į šventę,
O jeigu mirs, žinojo – esą iš Lietuvos.

Bandykime čia ramūs gyventi ir numirti,
Ir prisikelt bandykim po vasaros žalsvos,
Nujausdami, kad niekad nereiks mums išsiskirti,
Vieni kitiems dėkokim, nes esam – Lietuvos.

Sigitas Geda

Ištrauka iš „Septynių vasaros giesmių“

Kitame numeryje:

- Enciklopedija Lietuvai ir pasauliui
- Poezijos pavasario akimirkos
- Lietuvos primadonų Noros

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Stasys Goštautas. Rūmai be valdovų
- 2-as psl. Alina Šalavėjienė. Tremtis Vakarų kryptimi
- 3-as psl. Vinco Uždavinio laišakai iš Vorkutos
- 4-as psl. Poezijos pavasario eilėraščiai
- 5-as psl. Asta Pakuckienė. Bernardo Brazdžionio gimtadienis
- 6-as psl. V. Paplauskienė. „Pasilikite mano meilėje...“
- 7-as psl. Eugenijus Ignatavičius. Juozapėlis (VIII)

Dipukai: tremtis Vakarų kryptimi

ALINA ŠALAVĖJIENĖ

Milijonai civilių gyventojų Antrojo pasaulinio karo pabaigoje buvo priversti palikti savo gimtines. Skaičiuojama, kad po karo Europoje buvo beveik devyni milijonai pabėgėlių. Didžioji jų dalis pasinaudojo pirmąja masine repatriacija ir grįžo į savo gimtąsias šalis. Nemažai Lietuvos gyventojų taip pat turėjo pasitraukti į Vakarų, dauguma dėl to, kad išvengtų tremčių į Sibirą. „Apie 70 000 lietuvių, baigiantis Antrajam pasauliniam karui, pateko į Vakarų Europos šalis, iš jų: apie 65 000 į Vokietiją, 2 870 į Daniją, 700 į Norvegiją, apie 400 į Italiją, keli tūkstančiai į Austriją, po kelis šimtus į Prancūziją bei Šveicariją“ (*Šalavėjus* 1998, 28). Lietuviai Vakaruose atsirado dėl kelių priežasčių: dėl 1940 m. Sovietų Sąjungos įvykdytos okupacijos, dėl 1941 m. repatriacijos sutarties, pagal kurią buvo perkeliami į Vokietiją, dėl to, kad vokiečių okupacijos metu buvo suimami ir išvežami darbams bei dėl 1944 m. artėjančio fronto ir antrosios sovietų okupacijos (*Bartusevičius* 1993, 7 9).

Po karo buvo susirūpinta pabėgėlių likimu. Pradžioje maistą, pastogę bei medicininę pagalbą teikė Jungtinė tautų paramos ir atstatymo organizacija (UNRRA), o 1947 m. jos funkcijas perėmė ir pabėgėliais ėmė rūpintis Tarptautinė pabėgėlių organizacija (IRO).

Vincas Bartusevičius skiria tris pokario pabėgėlių, buvusių Vokietijoje, laikotarpius: 1) 1945–1947 m. buvo svarbu tokius žmones surinkti, globoti ir grąžinti į savus kraštus; 2) 1947–1950 m. grąžinti į tėvynę arba įkurdinti naujoje šalyje; 3) po 1950 m. liepos 1 d. įjungti į vokiečių ūkį (*Bartusevičius* 1993, 10).

Tyrinėtojai vis dar ginčijasi dėl termino, apibūdinančio šiuos žmones: jie vadinami tremtiniais, pabėgėliais, emigrantais, išvežtaisiais, politiniais pabėgėliais, dipukais. „Dipukai (angl. Displaced Persons) II pas. karo pabaigoj sąjungininkų suteiktas vardas Vakaruose atsidūrusiems asmenims; jų dalis dėl politinių priežasčių negalėjo grįžti į savo gimtuosius kraštus. Pirmą kartą DP vardas pavartotas 1945 SHAEF (Sąjungininkų ekspedicinių pajėgų vyr. būstinės) G-5 skyriaus memorandumu“ (*LE* 1955 V 147). DP buvo laikomi visi civiliai asmenys, dėl karo atsidūrę svetimuose kraštuose, kurie tikėjosi grįžti arba norėjo įsikurti svetur, bet be pagalbos to padaryti negalėjo. Lietuvių kalboje nėra tikslaus DP vertimo. Pradžioje buvo vartojamas pažodinis vertimas „išvietintieji asmenys“, vėliau „perkeltieji asmenys“. Lietuviai save ėmė vadinti „dipukais“, „dypukais“, o kartais akronimą DP versdavo „Dievo paukšteliai“.

„1945 m. gegužės birželio mėn. Vokietijoje ir Austrijoje gyvenantys svetimšaliai buvo pradėti telkti į stovyklas, paskirstytas į keturias okupacines zonas: anglų, amerikiečių, prancūzų ir rusų“ (*Blazytė* 2008, 83). Sąjungininkams buvo įsakyta, „kad DP gyvenimo sąlygos turi būti kokybiškai tiek aukštos, kiek leidžia turimi ištekliai, neatsižvelgiant į vokiečių gyventojų apsunkinimą, jos kiekvienu atveju turi būti gerokai aukštesnės, nei jų ankstesnė vergų ir kalinių padėtis. DP aprūpinami pastoge, net jei ir vokiečių gyventojus reikėtų evakuoti į ką tik išlaisvintas koncentracijos stovyklas“ (*Bartusevičius* 1993, 10). Deja, ne visada šių sąlygų buvo paisoma. DP stovyklos atsirado ne tik Vokietijoje, bet ir kitose Europos valstybėse. Jos kūrėsi darbininkų barakuose, kareivinėse, buvusiuose konclageriuose, arklidėse, kartais privačiuose butuose. „Dalis pastatų, kuriuose teko įsikurti tremtiniais, buvo apgriauti, neapsildomi, be vandens, be elementarių buitinių sąlygų; žmonės gyveno „kaip silkės bačkose“, ypač viengungių kambarėliuose. Sekino ne tik materialinis, bet ir dvasinis skurdas“ (*Išėję sugrįžti* 2002, 11). DP stovyklose buvo pažeidinėjamos žmogaus teisės: gyventojai buvo prievarta vežami į darbus, kratų metu netekdavo asmeninių daiktų, pirmaisiais metais neturėjo teisės laisvai judėti, stovyklos personalas dažnai nesitardavo su dipukais ir galėdavo pašalinti juos iš stovyklos, palikdamas žmones be teisiškos padėty, buvo vykdoma priverstinė repatriacija, vargindavo kilnojimas iš vienos stovyklos į kitą, dėl netinkamų buitinių, maitinimo bei svei-

Karo pabėgėlių stovykla Vakarų Europoje

katos priežiūros sąlygų ėmė plisti ligos. Tomas Balkelis teigia: „Nors DP stovyklų užduotis globoti karo pabėgėlius, jos vykdė ir kitą funkciją izoliavo juos nuo aplinkinio pasaulio“ (*Balkelis* 2008, 69).

Pabėgėliams iš Sovietų Sąjungos likti ir įsikurti kituose kraštuose trukdė sovietų valdžia: ji rūpinosi, kad pabėgėliai grįžtų į „darbininkų rojų“, bijodama, jog Vakaruose nesusidarytų stipri opozicija prieš Sovietų Sąjungą, o kareivius, patekusius į nelaisvę, paskelbė valstybės priešais ir išdavikais. Daug žmonių buvo grąžinti prievarta, kiti priešinosi ar net žudėsi žinodami, jog namuose laukia bausmės. Tam, kad išvengtų prievartinio grįžimo, dipukai klastodavo savo biografines žinias, padirbinėdavo DP asmens korteles, streikuodavo, kartais net smurtaudavo. Sąjungininkų kariai, vykdę priverstinę repatriaciją, vėliau ėmė jai priešintis, deja, daugumai pabėgėlių iš Sovietų Sąjungos tai jau buvo per vėlu.

Pabaltijo gyventojų padėtis buvo šiek tiek kitokia, nes amerikiečiai ir anglai nepripažino šių kraštų įjungimo į Sovietų Sąjungos sudėtį, todėl priverstinė repatriacija juos palietė šiek tiek mažiau. Tačiau ir pabaltiečių stovyklose buvo vykdomas agitacinis bei sovietų propagandinis darbas, o daugumai grįžusiųjų vis dėlto nepavyko išvengti Sibiro.

Europos Vakaruose DP stovyklose atsidūrusius lietuvių slėgė nežinia, baimė dėl ateities. Palaikė viltis, kad viskas yra laikina ir greitai jie galės sugrįžti į tėvynę. Tačiau istorinės aplinkybės klostėsi nepalankiai ir reikėjo galvoti apie išgyvenimą tremtyje. Tarp lietuvių pabėgėlių buvo daug inteligentų, kurie suradę vienas kitą ėmė burtis ir draugijas tam, kad būtų išlaikyta gimtoji kalba, lietuviškas charakteris bei tautinė savimonė. Dar 1943 m. Lietuvoje įsikūręs Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas (VLIK'as) kvietė burtis į Pasaulio lietuvių bendruomenę. Stovyklose buvo renkami vadovai, kurie rūpinosi dipukų gyvenimu. 1946 m. Vokietijoje Hanau lietuvių stovykloje įvyko lietuvių tremtinių suvažiavimas, kuriame buvo priimtas Lietuvių tremtinių bendruomenės statutas. Imta rūpintis švietimu, knygų bei periodinės spaudos leidyba, organizuojama kultūrinė, sportinė, meninė, visuomeninė veikla, įkuriami darželiai, mokyklos, gauta teisė studijuoti vietinėse aukštesiose mokyklose. Buvo atkuriamos partijos, įvairios draugijos, organizacijos, tarp jų Lietuvių žurnalistų sąjunga, Lietuvių rašytojų tremtyje draugija, įsikūrė teatras, opera, baletas, vyko parodos, sporto šventės bei olimpiados. Švietimo darbui ėmė vadovauti Švietimo valdyba, kultūriniam Kultūros taryba (*Išėję sugrįžti* 2002, 12).

Kultūrinė ir visuomeninė veikla vyko visose lietuvių stovyklose. Jau 1945 m. daugelyje stovyklų

pradėjo veikti mokyklos. Dažnai jos priminė „vargų mokyklas“, kuriose nebuvo baldų, trūko mokyimo priemonių, vadovėlių. Pedagoginį darbą dirbo ne tik mokytojai, bet ir dailininkai, rašytojai, mokslininkai. Aktyvių visuomenės veikėjų dėka atsirado progimnazijos, gimnazijos, amatų mokyklos, aukštesniosios mokyklos bei universitetai. „Išskirtinio paminėjimo vertas Pabaltijo universitetas, kuris 1946 kovo 14 Hamburge pradėjo savo veiklą ir kuris neturi sau pavyzdžio mūsų istorijoje. Sutelktinių lietuvių, latvių ir estų pastangų dėka, Britų užsienio reikalų ministerija jau 1945 lapkričio mėn. leido kurti Pabaltijo universitetą“ (*Bartusevičius* 1993, 32). Kūrėsi skautų, kudirkininkų, ateitininkų bei kitos organizacijos. Visiems buvo reikalingi vadovėliai, metodinė literatūra. Jiems leisti kūrėsi leidyklos bei spaustuvės. Žinomesnės buvo „Patria“, „Sudavija“, „Lux“, „Gabija“, „Venta“, „Giedra“, „Žalgiris“, „Atžalynas“, „Tėviškė“, „Aistia“, „Žvilgsniai“. Savo spaustuves turėjo ir privatūs leidėjai: Povilas Abelkis, Liudas Vismantas, J. Narbutas ir Petras Indreika, Juozas Šlajus, Antanas Urbonas ir kiti. Knygas leido žurnalų ir laikraščių spaustuvės „Aidai“, „Mūsų kelias“, „Mintis“, „Tėviškos garsas“ (*Išėję sugrįžti* 2002, 109).

Tremtyje atsidūrę apie du trečdalius Lietuvos rašytojų. Sąlygos kūrybai buvo sunkios: tam, kad išgyventų bei pasirūpintų savo šeimomis plunksnos broliai drauge su kitais pabėgėliais turėjo dirbti fabrikuose, statybose, žemės ūkyje. Kūrybai laiko likdavo tik po darbo, grįžus į gyvenamas patalpas, kur vienam asmeniui dažnai buvo skiriama vos 4 kvadratiniai metrai gyvenamo ploto, o gretimuose kambariuose, kuriuos skyrė tik antklodės, gyveno kitos šeimos. Tačiau noras išlaikyti tautiškumą bei siekis ugdyti ir saugoti literatūros tradicijas skatino nepasiduoti. Tremtyje rašytojai ėmė burtis, vienas kitą globoti, susirūpino Lietuvių rašytojų draugijos atkūrimu. Iniciatyviai darbavosi Vokietijoje gyvenę B. Brazdžionis, S. Santvaras, B. Gražulis, A. Nyka-Niliūnas, P. Andriušis bei kt. 1946 m. Tiubingene buvo atkurta Lietuvių rašytojų tremtinių draugija (LRTD). 1947 m. antrajame šios draugijos suvažiavime, kuriame dalyvavo beveik visi iš Lietuvos pasitraukę rašytojai, buvo paminėtos ir 400-osios pirmosios lietuviškos knygos metinės (*Išėję sugrįžti* 2002, 63). Šis laikotarpis išeivijoje buvo sunkus, tačiau išsiskyrė išleistų knygų gausa: vien Vokietijoje 1945–1948 m. buvo išleista 775 knygos, iš jų 216 grožinės literatūros (*Bartusevičius* 1993, 95). Šis laikotarpis buvo kūrybiškas tiek poetams, tiek prozininkams ar dramaturgams, atsirado knygų ir suaugusiems, ir vaikams. Savo kū-

Nukelta į 8 psl.

Vinco Uždavinio laišškai iš Vorkutos

Gegužės 16 dieną Lietuvos ir išeivijos žurnalistai minėjo žurnalisto, visuomenininko, „Mūsų Vilniaus“ redaktoriaus 110 gimimo metines. Gegužės 10 dieną Lietuvos nacionalinis muziejus ir Senųjų vilniečių ainių klubas surengė senojo žurnalisto gulaginio paminėjimo vakarą. Susirinko pilnutėlė salė žmonių, kuriems ne vis tiek, ką rašo Laimonas Briedis apie Vilnių lenkų okupacijos metais. „Bernardinai“ ir „Draugas“ jau buvo supažindinti su Vinco Uždavinio asmenybe. Šalia jo žurnalistinės, publicistinės kūrybos verta paskaityti laiškus iš Vorkutos mažamečiams vaikams – Saulei ir Sakalui, kurių mama buvo mirusi dar prieš Antrąjį pasaulinį karą. Tragiška padėtis: mamos nėra, tėvas kalėjime... Vaikus globojo pasiaukojusi vilnietė Jadvyga Kardelytė-Kviecinskienė.

Siūlome pluoštelį Tėvo laiškų vaikams iš Vorkutos kalėjimo 1945–1946 metais. Jeigu ką nors sudomintų paskaityti daugiau V. Uždavinio laiškų, juos galima rasti kultūros žurnalo „Dienovidis“ 2002 metų birželio mėnesio numeryje.

Aldona Žemaitytė-Petrauskienė

1945 05 08, Vilnius

Mylimi, Brangūs!

Dėkoju už viską. Myliu Jus visus, ilgiuosi, meldžiuosi. Mano byla, atrodo, nesudėtinga, neturėtų nuteisti, bet viskas Dievo valioje. Kalėjime nesirgau. Stiprus ir sveikas buvau dėl Jūsų paramos maistu. Per tą laiką, jaučiu, pasikeitė mano būdas. Daug ką persvarsčiau, subrendau, surimtėjau. Jei grįšiu, daug geresnis būsiu.

/.../ Labai bijau išvežimo. Melskitės už mane ir toliau.

/.../ Esu labai susijaudinęs, negaliu rašyti. Bučiuoju karštai

Tėvelis

P.S. Susimildami, globokite mano knygas ir rankraščius, ypač dienoraščius. Pasveikinkite kaimyną kunigą, bičiulį Kazimierą ir visus.

Sveikinkite ir guoskite bobutę. Ji vargšė labai kenčia dėl sūnaus nelaimės.

Tvarkykite savo gyvenimą taip, kad netektų badauti. Neužmirškite mokslo, – tai Jūsų ateitis, Jūsų turtas. Jus visus dažnai sapnuoju. Kasdien kameroje už Jus meldžiuosi.

Teisman einu drąsiai, nes nesijaučiu kaltas, o ir pats kaltinamasis aktas nesvarus – turėtų paleisti. Tau, Miela J., mano visa širdis. Globok vaikus, ne-užmiršiu Tavęs.

Vinco Uždavinio vaikai su globėja Jadvyga Kardelyte-Kviecinskiene

1945 07 12

Ajač Jaga (kasyklos), šiaurėje Vorkuta

Mieli vaikučiai!

Toli esu nuo Jūsų, apie 4000 kilometrų, bet Jūs man artimi, myliu Jus, apie Jus galvoju meldžiuos. Man čia be Jūsų ilgu, sunku. Rašau Jums antrą laišką ir visuomet rašysiu, kai tik progą gausiu ir popieriaus turėsiu. Nors dar liepos mėnuo, bet šalta, medžiai neauga, tik žemi krūmokšniai. Ūkių nėra, nieko nesėjama, tik žemėje yra daug turtų, anglies. Iš čia matyti Uralo kalnai, arti Ledinuotasis vandenynas. Dabar nakties nėra, saulė beveik nenusileidžia, nakties metu galima laisvai skaityti.

/.../Vaikučiai, žinau, kad Jums nelengva gyventi, bet giminės ir pažįstami gal padės Jums ir man. Atsiųskite man vokų, popieriaus, pieštukų, rašalo, plunksnų. Atsiųskite ir Barono Rusų k. žodyną – jis buvo mano bibliotekoje.

Bučiuoju Tėvelis

1945 07 15

Ajač Jaga, anglių kasyklos, šalia Vorkutos.

Mieli vaikučiai, rašau Jums trečią laišką. Per dažnai gal, bet gal ne visus gausite, gal šitas Jus pasieks.

Aš dirbu anglies kasyklų raštinėje. Darbo daug, bet pajėgiu dirbti. Tik čia nieko pastovaus nėra, gali greit ir kitur perkelti.

Saulė beveik nenusileidžia, bėga aplink dangų ir bėga, visuomet šviesu, tik nešilta. Auga tik rūgštyinės bet ne tokios skanios kaip mūsiškės, daugiau panašios į arkliarūgštes. Kitų valgomų žolių ar uogų nėra. Mūsų taip pat nėra. Uodų birželio-liepos mėn. labai daug.

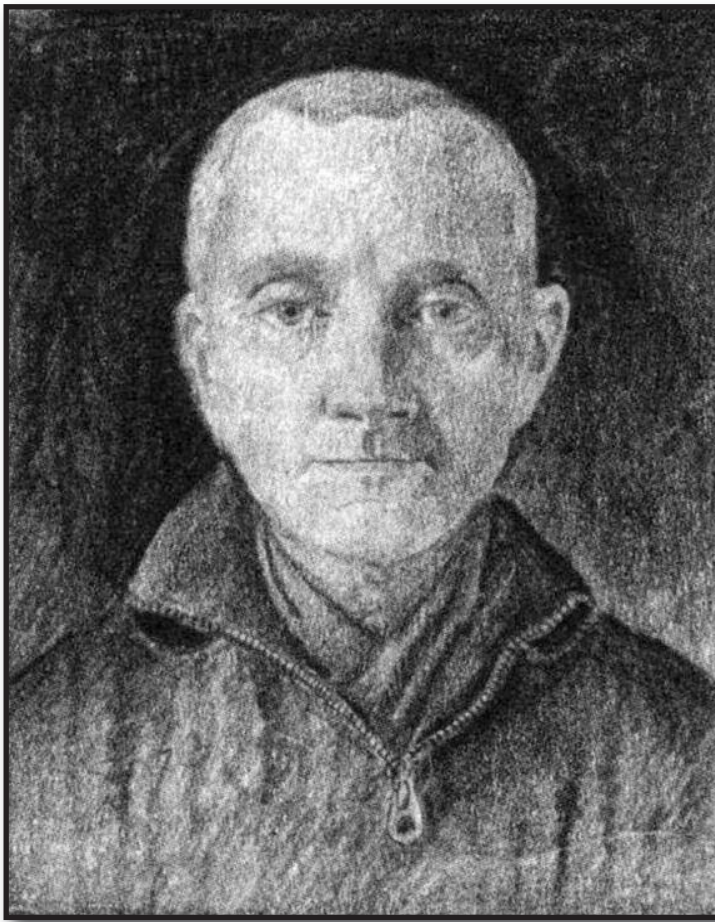
Vaikučiai, atsiųskite man savo fotografiją. Čia jas leidžia turėti. Tik, kai siųsite, tai kamputį prikljuokite prie laiško, kad neiškristų. Atsiųskite vokų, popieriaus, pieštukų, rašalo, plunksnų. Iš rūbų man būtina reikalingas šiltas megztukas, vilnonės kojinės, pirštinės, šilti skalbiniai. Būčiau dar visko turėjęs ir čia, bet kelionėje mane smarkiai apvogė – maistą ir rūbus, net švarką ir kelnės nuvilko.

Bučiuoju karštai
Tėvelis

1945 10 02. Ajač Jaga

Miela Jadvyga!*

Daugiau kaip prieš du mėnesius rašiau Tau laišką. Gal jo negavai ir gerai būtų, jei būtum jo negavusi – jis visas dvelkė pesimizmu, nes tuomet sirgau, blogai jaučiausi. Jei ne Tu – nežinau kas būtų buvę su mano lizdeliu. Teatlygina Tau Dangus, o aš ligi grabo lentos nešio-siu Tau skolą ir meilę. Gyvenimas mano prabėgo kaip trumpalaikis šešėlis – buvau tik, rodos, ligi „pusbernio“ priaugęs ir staiga peršokęs ligi žilos galvos, ligi se-

Lagerininko Vinco Uždavinio portretas, kurį nupiešė lagerio draugas, 1947

niuko. Likau vienas, apleistas, be draugų. Ir likai viena artimiausia mano bičiulė, kuri manimi ir vaikais rūpiniesi.

Vincas

1945 12 14 Ajač Jaga

Brangūs vaikučiai,

Pusė metų kaip aš čia, o laiškų vis negaunu. Manau, kad manęs neužmiršote, rašote, tik laiškai kur nors užkliūva. Gal gausiu iš karto krūvą. Čia arti pašto nėra, jis už 7 kilometrų. Laiškai patenka negerų žmonių rankosna, susuka papirosą ir surūko...

Lapkritis buvo audringas, žiaurus ir man ypač sunkus, maniau, kad neišlaikysiu. Visa pirmoji gruodžio pusė rami, giedra. Nuo vakar dienos saulė nebeužteka, matome tik spindulius, atsimušančius į debesėlius ir padange, įvairias spalvas. Turime tik rytą ir vakarą be dienos ir ilgą naktį, kuri taip pat įdomi: žaidžia šiaurės pašvaistės juostos, užuolaidos. Praeitą naktį buvo mėnesiena, bet mėnulis nekludė žaisti spalvingai pašvaistei.

Nenusiminkite ir nesijaudinkite, rašykite.

Tėvelis

1945 12 15 Ajač Jaga

Miela Dukryte,

Tikiuos, kad ligi vasario 1 d. šis laiškėlis Tave pasieks. Tą dieną Tu baigsi 15 metų, išėini iš mergytės amžiaus į moterų amžių... Negaliu net įsivaizduoti Tavęs jau augančios ir bręstančios. Taip norėčiau būti arti Tavęs ir daug Tau kaip tėvas patarti, padėti. Deja, gal Dievas duos Tau kitus sąžiningus patarėjus, o aš tėviškai sveikinu, su meile glaudžiu prie krūtinės ir meldžiu Dangų Tau laimės. Būk, Dukryte, gerutė, mylėk jaunesnį broliuką, globok jį, nepamiršk manęs, būk dėkinga dabartiniams savo globėjams. Laimindamas Tave bučiuoju

Tavo Tėvelis

1946 01 09. Ajač Jaga

Mielas Brangus Sūneli – Sakalėli,

Šiandien Tavo gimimo diena. Tau sueina 13 metų ir aš mėstau apie Tave, meldžiuos už Tave, myliu visa širdimi, visa širdimi Tave sveikinu, bučiuoju. Nors toli nuo Tavęs esu, bet meilė mus suartina. Būk laimingas, sveikas, taurus, vyriškas.

Tavo tėvelis

* Vilniaus krašto mokytoja J. Kardelytė-Kviecinskienė. □

POEZIJOS PAVASARIO EILĖRAŠČIAI

ELENA KARNAUSKAITĖ

šios dienos oro uoste vienas lagaminas
ant ratukų kitas rankoj – luggage – dar
kuprinė kurioje nėra žirklių nėra
peilių nėra virbalų degių ir savaime
užsiliepsnojančių medžiagų nėra net
vaistų nuo supimo aukščio arba
šiaip kokių piliulių tiesiog nuo
baimės išvykti išnykti arba išdilti
iš kitų žmonių atminties tas nerimas
lėktuvui kylant švelniai tarsi katės
letenėlė sugniaužia širdį tas bjaurus
įtarumas tiesiog priverčia sužaisti
laukimo salėj „delete – yes“ – ištrinti
draugus mylimuosius namų kontūrus
ištrinti grįžimo datą ir laiką kol nelieka
nė vienos raidės nė vieno skaitmens
jokių taškų jokių daugtaškių tik baltas
lapas tik baltas lapas tik baltas sniegas
o jame dar neparašytas eilėraštis

EUGENIJUS ALIŠANKA

Pačiam sau

arbatinis urzgia prasigėrusiu balsu
naujas dar mokėjo švilpauti
nesudėtinga melodija ne lakštingala
pritardavau kaip mokėdavau
be klausos bet girdintis kaip vartos sąžinė
busdama pašonėj
dabar jau nesusišnekam
netikiu šiandien nė vienu jo žodžiu
tepuos sumuštinį
mano rankose aštrus peilis
slysta sviesto paviršium
kaip ir gyvenimas sakyčiau
tik atšipusia puse sakyčiau dantyta
filosofuoju apsimetu kad negirdžiu
mes kaip kraujo broliai
geriam tą patį vandenį
tavo gerklė mano gerklė
todėl ir neatsiliepiu
pats žinau kad degsiu pragare
ant melsvos dujų liepsnelės
urgzdamas eilėraščius
pačiam sau

GINTARAS BLEIZGYS

Iš meditacijų kalnuos – su negyvenama savo puse

XIII
mano Tėvo namuos yra
daugybė kambarių
daugybė stebuklų išgryninto
jausmo menės

įeini į vieną ir viskas išnyksta
tik vienas iki sielos gelmių
išvalytas jausmas
vienoj menėj vienoks
kitoj kitas

žmogus išprotėtų čia netikėtai
pakliuvęs

Aldonos Ruseckaitės nuotr.

NERIJUS CIBULSKAS

prie neveikiančio kino teatro
susitikimai daug retesni čia
nieko bendro su poezija yra
aiškumas nei su vienu aiškumu
nepalyginamas bet jį vis matuoju
atsainiai tuo pačiu savimi
pamažu aiškėja ir kažkokie
nežymūs rezultatai neįsiminti –
taip turėtų prasidėti ir baigtis
kiekvienas geros praeities seansas

VIRGINIJA KULVINSKAITĖ

Oda

pirštinės guli prie veidrodžio –
man patinka stebėti jas, liesti
uosti vos juntamą rūgštų jų kvapą –
įsivaizduoti kūną –
tai, kas dabar mano, kažkada buvo jo
širma
ji dar prisimena
variantį plaukų augimą
balkšvai gelsvą riebalų blizgesį
gyslas
tvinksinčias karščiu ir raudoniu –
pirštinės visada prieš veidrodį
visada kviečiančios
nirti į tamsią
švarią bekūnę ir svetimą odą

IEVA TOLEIKYTĖ

tėvas jaunas būdamas
kiaurus birželius nemigdavo naktim
įjungdavo patefoną (valydavo jį spiritu)
ir klasika
pro langą plisdavo obelimis, rabarbarais,
pelynais, gervuogių
kerais
iššokęs pro langą
lėtai vaikščiodavo rūko kaupinu sodu
stebėjo kaip plūsta
pro šlamančią naktį
jo muzika

RAMUNĖ BRUNDZAITĖ

vilniaiškis

tavo vilnių ilgiuos, kaip žadėjau,
mano Vilniau – išduotas meiluži, tėve ir motina
visi mylimieji po apniukusiu tavo dangum
susnigtoj tavo vilnoje miega
kol grįšiu

turiu čia stiklinį rutulį, kurį pakračius Vilniuj pasninga
kišenėlė sudėvėtam Europos palte
mažytis užutėkis už tūkstančių mylių
visi tie, kuriuos myliu, snaudžia mano delne

užsišaldžiau tave, mano mieste
prisirpusios sniegenos tarp ledukų
krašte, kur snaigės verčia traukinius nuo bėgių,
krašte, kur pabėgau

vienoj rankoj nesibaigianti Vilniaus žiema
kitoje – ištirpęs vasario pavasaris

IEVA GUDMONAITĖ

birželis

apleidau savo namus, savo tėvą ir motiną (jie
devintą vakaro vasarą bute jau uždega šviesą).
Apleidau savo namus ir daiktus, apleidau feisbuką –
(į senas nuotraukas dar gal atsimuša žvilgsniai,
kuriuose kažką veikiu). Apleidau alų, vyną, bažnyčią,
susirinkimus ir pokalbius. Apleidau močiutę,
kuri tik žiūri pro langą namų (juose uždegta šviesa).
Apleidau pareigas, miegą, užduotis pamiršau.
Apleidau poeziją – ją praleidžiu pro nerastą gelmę,

bet pirmiau praleidžiu namus, tėvą ir motiną, šviesą,
pro kurią jie
nemato sutemusio kiemo. Pirmiau praleidžiu miestus,
provincijas,
daiktus, vyną, bažnyčią, močiutę
ir pareigas, praleidžiu miegą ir užduotis,
praleidžiu, ir viskas kiaurai praeina
man nespėjus ištarti.

*Poezijos pavasaris 2012 (su kompaktine plokštele
Poezija ir balsas). Almanachą sudarė Giedrė Kaz-
lauskaitė, Marius Burokas ir Benediktas Januševičius.
Rašytojų sąjungos fondas, 2012*

105-asis poeto Bernardo Brazdžionio gimtadienis Los Angeles

ASTA PAKUCKIENĖ

Negėstantis poeto Bernardo Brazdžionio atminimas sugrįžo į miestą, kuriame jis gyveno, į mylimą ir iki mirties lankyta Los Angeles Šv. Kazimiero parapiją. Kovo 24-osios vakarą bažnyčioje vyko muzikinė-poetinė programa, skirta poeto 105-osioms gimimo metinėms. Kitą dieną po rytinių Mišių buvo atidarytas Bernardo Brazdžionio vardo Išeivijos menininkų kiemelis. Abiejų šių renginių sumanytojai ir vykdytojai – „Just Millin’ Around” teatro aktoriai bei jų draugai ir bendraminčiai.

Garsus XX amžiaus lietuvių poetas B. Brazdžionis praleido šiame mieste didžiąją savo išeivisko gyvenimo dalį, jame parašė daugelį garsių eilėraščių, čia jis dirbo žurnalistinį darbą, augino vaikus, džiaugėsi anūkais, čia palydėjo į amžinybę savo dukrą Saulę, čia prasidėdavo ir baigdavosi poeto kelionės jau į laisvą Lietuvą. Čia poetas, šeimos globojamas, 2002 m. atsisveikino su šiuo pasauliu.

Netoliese esančioje India gatvėje, nedideliame sodų apsuptame namelyje gyvenęs poetas uoliai lankė pamaldas, iki pat mirties nepraleisdavo kultūrinių renginių, mielai dovanodavo savo eilių knygas gerbėjams, paprastai ir žmogiškai bendraudavo su visais. Čia poetas ir didėjantis jo poezijos lobynas kantriai laukė sugrįžtančios laisvės, skaičiavo dienas ir metus, gyveno viltimi ir tikėjimu.

Bažnyčioje, kur poetas kiekvieną sekmadienį toje pačioje suolelių eilėje palinkęs nuoširdžiai kalbėdavosi su Dievu, susirinkome pavasarėjantį šešta-

Atidarymo akimirkos. Brazdžionių šeimos vardu dėkojo poeto anūkė Dalytė Lovett.

Inos Petokas nuotraukos

ypatinga nuotaika. Brazdžionio eilės persipynė su Vytauto Kernagio, Vaido Lengvino, Olego Ditkovskio dainomis. Kaip pati režisierė sakė, daug mąčiusi, ieškojusi archyvuose, pasitarusi su lituanistais, pateikė nebūdingą žvilgsnį į poeto kūrybą, pabrėždama tai, kas išlieka, kas yra universalu.

nuotraukos – su šeima, draugų literatų apsuptyje, su artimais ir mielais jam žmonėmis, prie darbo stalo, sodelyje, su žmona Aldona – poeto gyvenimo mūza.

Už prisiminimų vakarą Brazdžionių šeimos vardu padėkojo anūkė Dalytė Lovett. Dalytė paminėjo savo sesutę Bitutę, poeto sūnų Algį, kuris gyvena Rytinėje pakrantėje. Dalytė visada buvo artimiausia poeto anūkė, o po jo mirties tapo jo kūrybinio palikimo saugotoja. Ją ypatingai sujaudino O. Dautartaitės skaitytas eilėraštis „Viešpaties žingsniai” – vienas iš mėgstamiausių jos senelio, maloniai vadinamo „tėtuku”. „Seneliai yra laimingi danguje,” – sakė anūkė Dalytė, nes išsipildė jų noras – amžinam poilsiui atgulti savo žemėje. Apie tai poetas yra sakęs eilėse: „Kad nepriglaustų mūsų svetimi kapai.”

Poetas kartu su žmona Aldona atgulė ten, kur troško – Petrašiūnų kapinėse. Dabar Dievo globoje gali džiaugtis gimta padange, eilėse apdainuoto Pažaislio bokštų gaudesiu ir gimtųjų pušynų šlamėjimu.

...

Kitą dieną, lietingą sekmadienį, Los Angeles lietuviai vėl rinkosi į Šv. Kazimiero parapiją. Čia po rytinių Mišių vyko Brazdžionio vardo Išeivijos menininkų kiemelio atidarymas. Menininkų kiemelui surasta erdvė – kairėje kiemo pusėje, šalia gyvenamų pastatų, mažai naudojamas plotas, kuris šiandien atgijo. Brazdžionio biustas iš pilko akmens – centre, ant balto pjedestalo. Poetas žvelgia į

Nukelta į 8 psl.

Iš kairės į dešinę: skulptorius Gintaris Česiūnas, Kiemelio architektas Sigitas Šniras, fotografas Jonas Kulikauskas su sūnumi.

dienio vakarą prisiminti jo – mūsų tautos šauklio.

Viena svarbiausių poeto gyvenimo akimirkų – sugrįžimas į Lietuvą po 50 tremties metų. Apie tai, su kokia euforija tauta sutiko Brazdžionį 1989 metais, byloja filmas „Vėtrose nepaklydęs”, kuriuo prasidėjo prisiminimų vakaras. Kiek džiaugsmo patyrė poetas tada, keliavęs kartu su žmona Aldona, dukra Saulė ir anūkė Dalyte, sunku net įsivaizduoti. Po šio apsilankymo, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, poetas kiekvieną vasarą skrisdavo pabuvoti savo namelyje Kaune, apie kurį būdamas jaunas rašė: „Auga mūsų namelis lig dangaus, lig dangaus, / o nameilyje laimė, nieko, nieko daugiau...”

Antrąją vakaro dalį sudarė poetinė muzikinė kompozicija, sukurta Brazdžionio jaunystės laikų rinkinio „Baltosios dienos” motyvais. Ją paruošė poeto kraštiečiai, šia proga iš Lietuvos atvykusi Biržų teatro aktorė ir režisierė Loretą Gasiūnaitė. Tai naujas, šviesus žvilgsnis į poeto kūrybą, kupinas jaunatviško džiaugsmo, kartu ir gilaus susimąstymo. Tai žaismingos jaunystės sapnų ir ieškojimų vaizdas, kuriame palaipsniui nuotaika keičiasi, pasigirsta ir negandų aidai, praradimas, ilgesys: tokia juk buvo ir poeto gyvenimo patirtis, kuri atsiliėpdavo jo eilėse, išplaukusiose iš jo širdies gelmių. Prabėgantis laikas, žmogaus atmintis ir trapumas, visa tai, kas neišmatuojama ir neapbrėpiama mūsų mintimi, išreiškta eilėmis, muzika ir

Eiles skaitė „Just Millin’ Around” teatro aktoriai: Justina Brazdžionis, Edita Kliučinskaitė, Rolandas Kiaulevičius, Haroldas Mockus, Amandas Ragauskas, Raimonda Tamošauskaitė. Grojo Ingrida Matula ir Loreta Gasiūnaitė. Muzikinę vakaro programą atliko Los Angeles vyrų oktetas „Tolimi aidai”, sudainavęs dabar jau liaudies nuosavybe tapusias dainas, kurioms žodžius parašė Brazdžionis: „Viešpaties lelėja”, „Keleiviai”, „Šiaurės pašvaistė”. Ta proga ansamblio dalyviai pakvietė į sceną buvusio vyrų kvarteto dalyvius, kurie 1989 metais pirmą kartą Lietuvoje atliko „Šiaurės pašvaistę”, lietuviams Tėvynėje tada negirdėtą dainą.

Po vyrų ansamblio dainavo Los Angeles lietuvių mišrus vokalinis ansamblis, vadovaujamas Gražinos Grinkevičienės. Jis atliko pagal Brazdžionio žodžius parašytas dainas: „Dievo dovana”, „Mūsų šalis”. Akompanavo Regina Smolyansky ir Danutė Griškevičienė.

Programos pabaigai ansambliai kartu su parapijos chorą sugiedojo mūsų bažnyčioje kiekvieną sekmadienį giedamą giesmę „O Kristau, Pasaulio Valdove”. Vakara praturtino Šiaulių teatro aktorės Olitos Dautartaitės skaitomos eilės. Olita bendravo su poetu nuo pat pirmo jo apsilankymo Tėvynėje, lydėjo jį po Lietuvą, skaitė jo eiles literatūros vakaruose, poezijos pavasariuose.

Poeto gyvenimą priminė ir ekrane rodomos

Dariaus Vaičiūno nuotr.

„PASILIKITE MANO MEILĖJE...”

VIRGINIJA PAPLAUSKIENĖ

Praėjusiais metais gegužės septintą dieną pikoji lemtis išsivedė amžinybėn mums visiems labai brangų žmogų – kunigą dr. Arvydą Petrą Žygą. Liko neparašytos knygos, nepasakyti pamokslai, neįgyvendintos svajonės, neužbaigti darbai... Per savo trumpą gyvenimą kunigas Arvydas neišgijo jokių materialinių vertybių, tačiau sukaupė neįkainojamus dvasinius turtus. Kunigas dr. Arvydas Žygas paliko ryškius pėdsakus mokslo pasaulyje, akademinėje erdvėje, dar daugiau – jo ryški ir charizmatiška asmenybė kaip magnetas traukė žmones. Jame glūdėjo nepaprastai paprasta paslaptis – „amore”, tai reiškia ne tik meilę, dar daugiau – rūpestį. Jis buvo apdovanojamas ypatinga meile nuskriaustiesiems pasaulio „mažutėliams”. Su kiekvienu paprastu žmogumi jis kalbėjosi kaip su jam itin svarbiu žmogumi. Tie „mažutėliai” troško tik Jam vienam išsakyti savo vargus, su juo pabūti... kad ir patylėti, bet tik šio Didžio Žmogaus artumoje.

Prieš pat Lietuvai atgaunant Nepriklausomybę dr. Arvydas atvyko į Seinų kraštą ir darbavosi su lietuviais. Vėliau, degdamas begaline meile savo Tėvų žemei, persikėlė į blokadų varginamą Lietuvą: dirbo, aukojosi, sielėjosi dėl jos. Negailėdamas savęs, kartais net užmiršdamas savo žmogiškus poreikius, dalijo širdies šilumą. Kunigas dr. Kęstutis Kėvalas įžvalgiai apibūdino draugą: „Per Jį žemėje sklido Dievo meilė”. Jis kaip ta žvakė liepsnojo, bet per anksti užgeso. Deja, daug kas, labai daug kas jo nesuprato ir neįvertino. Liko daug klausimų. Tik Aukščiausiasis gali atsakyti į juos.

Šie metai jo artimiems draugams buvo ne tik liūdesio bei gaudaus susitaikymo, bet ir ryžtingos veiklos metai. Susibūrę kun. Arvydo Žygo draugai – kun. Kęstutis Kėvalas, ses. Daiva Kuzmickaitė, Vytautas Gluosnis, Šarūnas Blinstrubas, Tomas ir Živilė Urbos bei šio straipsnio autorė – ne kartą aptarinėjome, kaip būtų galima pratęsti ir užbaigti kai kuriuos jau paties kun. Arvydo pradėtus darbus. Aptarinėjome, kalbėjomės, kaip būtų galima prasmingai įamžinti ir išsaugoti mums ir mūsų tautai brangaus Žmogaus atminimą. Vienas iš svarbiausių ir itin reikšmingų projektų buvo tėvų ir senelių kapo sutvarkymas. Kun. Arvydas be galo mylėjo savo tėvus, sąžiningai atliko sūnaus pareigą – parvežė ir palaidojo juos šalia motinos tėvų, savo senelių Petrašiūnų kapinėse. Jis troško įamžinti jų atminimą ir tinkamai sutvarkyti kapą. Jo prašymu skulptorius Antanas Kmieliauskas sukūrė Kristaus Gerojo ganytojo skulptūrą, kuri turėjo stovėti ant šio kapo. Jis pats kelerius metus susirašinėjo, susitikinėjo, dirbo su architektu dailininku Baliu Gudu. Kun. Arvydas buvo pateikęs visą planą, kaip ir kokie žodžiai turi būti iškalti ant paminklinių akmenų. Žinant visus a. a. kun. Arvydo pageidavimus, buvo plėtojama tolimesnė darbų eiga. Šarūnas Blinstrubas ir Tomas Urba buvo pagrindinė „stumiamoji jėga”, patys nerimstantys ir kitus raginantys dirbti: rengė susitikimus, ragino projektuotojus, vaikščiojo į institucijas gauti leidimų, galiausiai – prižiūrėjo vykdomus darbus. Projekto darbai judėjo: vertingus patarimus pateikė architektė Apolonija Nistelienė. B. Gudas parengė galutinį kapo sutvarkymo projektą. „Akmelitos” įmonė, vadovaujama Jono Šlapiko, per trumpą laiką atliko darbus. Lina ir Valdas Malinauskai nuvalė paskutines dulkes nuo paminklinių akmenų bei gražiai ir skoningai apšodino kapą gėlėmis.

Gegužės 5 d. Petrašiūnuose, prie kun. Arvydo tėvų ir senelių kapo susirinko tylus būrys jo arti-

mųjų bei ištikimų draugų. Kunigas Kęstutis Kėvalas pašventino kapą bei jame pastatytą skulptoriaus A. Kmieliausko Kristaus Gerojo Ganytojo paminklą. Kalbėdamas apie Arvydo atminimą prasi-tarė, kad Gerojo Ganytojo skulptūroje jis išvelgia patį Arvydą – einantį prieš lietų ir audrą, prieš visas gyvenimo negandas, palikusį tas 99 aveles ir gelbstintis tą vienintelę, nuklydusią... o suradęs laimingas parneša ją ant savo pečių. Taigi kun. Arvydas ir buvo tas sugrąžinantis į gyvenimą nuklydusius žmones, pražuvusias sielas. Prie kapo kalbėjo ateitininkas Vytautas Gluosnis, dėkodamas už kun. Arvydo jiems visiems suteiktas gyvenimo pamokas, už iškiepytus brangius idealus, už tai,

J. ir V. Žygų amžinojo poilsio vieta Petrašiūnų kapinėse. Kristaus Gerojo Ganytojo skulptūros autorius – skulptorius Antanas Kmieliauskas

„kaip reikia mylėti Lietuvą... ir ne iš tolo”. Augęs svetur, galėjęs kaip ir daugelis gyventi šiltomis jaukiomis sąlygomis, tačiau atvyko ir gyveno, aukojosi ir vargo kartu su Lietuva ir jos žmonėmis.

Tą pačią dieną Prisikėlimo bažnyčios kolumbariume, ten, kur ilsisi kun. dr. Arvydo palaikai, Jo Eminencija kardinolas Sigitas Tamkevičius, kun. Kęstutis Kėvalas, kun. Vitkus, JS aukoją šv. Mišias už a. a. kunigą Arvydą. Vėliau konferencijų salėje Šarūnas Blinstrubas pasakojo atsiminimus bei parodė vaizdinę medžiagą, kurioje užfiksuotos be galo jautrios ir gražios bendravimo su Arvydu akimirkos. Visur gėriu spinduliavo besišypsantis kun. Arvydo veidas. Šioje salėje buvo ne tik dalijamasi prisiminimais, bet ir aptarinėjami tolimesni planai kun. Arvydo Žygo atminimo įamžinimui.

Gegužės 7 d., pirmadienį, kun. Kęstutis Kėvalas aukoją šv. Mišias, minint kun. Arvydo iškeliavimo amžinybėn metines. Negausus draugų ateitininkų būrelis, artimi draugai bei atvykę iš Punsko, Seinų krašto ištikimi draugai giedojo-skaitė Žemaičių Kalvarijos „Kalmus”. Prie Arvydo palaidojimo vietos sugiedota Pauliaus Jurkaus giesmė „Kaip grįžtančius paukščius...” Susigraudinę Seinų krašto žmonės negalėjo sulaikyti ašarų.

Povilas Zaleskis parengė internetinį bukletą, kuriame – būsimo paminklo nuotraukos bei trumpai išsakyta vykdomo projekto esmė. Bukletas plačiai pasklido Lietuvoje, buvo išsiųstas į Australiją, Ameriką, Kanadą, Airiją. Per trumpą laiką pavyko surinkti tinkamą pinigų sumą, kad paminklo pa-

statymo ir kapo sutvarkymo darbai būtų atlikti.

Dėkojame Vitaliui ir Nijolei Lemberiams, Kęstučiui Miliūnui, Živilei Gimbutas, Gintautui ir Irenai Žemaitaičiams, Viktorijai Skrupskelytei, kun. Egidijui Arnašiui, Skirmai ir Ramūnui Kondratams, Gintarei Bernotienei, Lolitai Vyžintienei, Vitai Širvinskaitei, Vaidotui Vaičiūčiui, Mildai Butkutei, Rosvitai Bareikienei, Antanui Butkui, Aurelijai Oniščiukienei, Erikai Veberytei, Vitalijai Truskauskaitei, Blinstrubų šeimai, Romui Dobrovolskiui, kun. Kęstučiui Kėvalui, Jolantai Kairytei-Sadauskas, Daliai Markevičiūtei, Vytautui Gluosniui. Washington, Lietuvių misijoje Vyskupas Gintaras Grušas aukoją šv. Mišias už kun. Arvydą, po kurių buvo renkamos aukos. Nuoširdžiai dėkojame: Washingtono Lietuvių misijos valdybai, skaučių „Židinio” narėms, Gražinai Blekaitienei, Sauliui ir Sigitai Naujokaikiams bei Elenai Kondrotienei, Kęstučiui ir Meilei Čiziūnams, Angelei Bailey, Arvydui ir Daivai Barzdukams, Stasiui Bačkaičiui, Aldonai de Bold, Izabelei Howe, Algimantui ir Virginijai Gureckams, Algimantui ir Teresei Landsbergiams, Tadui ir Meilei Mickams, ger. Godai, Artūriui Vorobjovui, Ramutei ir Aloyzui Aidžiams, dr. Juozui Laukaičiui.

Brangieji, visų Jūsų dėka a. a. kun. Arvydo Žygo svajonė tapo realybe – Jūs jai suteikėte sparnus. Dabar belieka imtis kitų darbų, kurie taip pat reikalauja darbo ir pasišventimo... bei pinigų. Tolimesnis žingsnis būtų išsaugoti šviesų kun. Arvydo paveikslą mūsų širdyse, paskleisti žinią apie jo gerumo darbus.

Pradžia padaryta – ses. kazimierietės Pažaislio vienuolyne skyrė kambarį kun. Arvydo memorialinio kambario sukūrimui. Ten jau stovi kuklūs baldai. Amerikoje likę gausybė jo knygų, fotonuotraukų, vertingų rankraščių, daiktų, asmeninių relikvijų. Būtina visa tai sugrąžinti ir ištyrinėjus tinkamai sutvarkyti: išleisti jo raštų knygą, archyvinį dokumentų rinkinį, parengti muziejinę ekspoziciją.

Mūsų visų žvilgsniai ir vėl kryps ta tą žmonių, kurie neabejingi tokiems darbams ir gali padėti juos įgyvendinti, link. Atidaryta atskira banko sąskaita Ateitininkų fonde, kurią pavadino „Kun. dr. Arvydo Petro

Žygo atminimo fondas”. Nuoširdžiai kviečiame visus, dar galinčius, prisidėti savo auka, kurią maloniai prašome pervesti į šią sąskaitą:

Rekvizitai pinigų pervedimui Lietuvoje:

Gavėjas:

Paramos ir labdaros fondas

„Ateitininkų Fondas”

Gavėjo adresas: Daukšos g. 21, Kaunas

Gavėjo kodas (įmonės kodas): 301589572

Gavėjo sąskaita: LT64 7300 0101 3086 2186

Bankas: Swedbank AB

Rekvizitai pinigų pervedimui užsienyje:

Gavėjas:

Paramos ir labdaros fondas

„Ateitininkų Fondas”

Gavėjo adresas: Daukšos g. 21, Kaunas

Gavėjo bankas: Swedbank AB,

SWIFT kodas – HABA LT 22

Bankas korespondentas*

Gavėjo sąskaita: LT64 7300 0101 3086 2186

*Gavėjo banko korespondentai užsienyje:

Valiuta Bankas SWIFT kodas Nostro sąsk. Nr USD

Citybank, New York CITIUS33 36089473

EUR Deutsche Bank AG, Frankfurt DEUTDEFF 100-947671400 CAD

Toronto Dominion Bank, Toronto TDOMCATT

0360012302902 □

JUOZAPĖLIS (VIII)

Dokumentinė apysaka apie meilę, kovą ir žūtį bunkerių tamsoje

(skiriu partizanų ryšininkėms)

EUGENIJUS IGNATAVIČIUS

Tęsinys. Pradžia 2012 m. balandžio 7 d. „Kultūroje“

PASKUTINĖS LAISVĖS VILTYS

Ištrėmus į Sibirą Izabelės šeimą, agentams buvo įsakyta susekti, ar ji palaiko ryšius su tremtiniais artimaisiais. Nežinia, ar jiems tai pavyko išsiaiškinti, tačiau užduotis buvo pagrįsta – Izabelė nenutraukė ryšių su namiškiais. Labai ilgėjosi jų netekusi, priekaištavo sau. Kartkartėmis pasirašydama kitu vardu, siųsdavo ilgesingus laiškus. Tik porą jos laiškų, rašytų iš bunkerio, išsaugojo sesutė Edita, kurią ji labiausiai mylėjo.

1951 m. gruodžio mėn. 24 d.

Mieloji mano Edita, Tu gal ir nežinai, kaip aš Tavęs pasiilgau ir rodos taip seniai bemačiau. Tačiau Tu visada mano širdyje tokia artima ir nepamirštama. Nepamirštu, dažnai galvoju ir apie Tavo namiškius. Kai ateina naktis ir danguj ima žibėti žvaigždės, aš prisimenu Jus visus ir galvoju, koks dangus tenai, ar matosi žvaigždės, o gal jau aušta rytas. Ir niekaip negaliu įsivaizduoti, kad likimas jus nubloškė taip toli gyventi... Tačiau, kai eidavau pro šalį samanotos bakūžės, tegirdėdavau tik vieną Sabalį vis lojant, o ten jau kiti žmonės šeiminkauja... Tada suspausdavo man širdį ir slapta nubraukdavau ašarą. Taip, brangioji Edita, eidama pro Tavo namelius, pasigendu Jūsų ir nebemielas lieka sodžius. Jei galėčiau, rodos, skrisčiau toli, kur dabar Jūs gyvenat, kad aplankius ir paguodus. Bet turiu likti čia, ir tik mano žodžiai aplankys, kad jaustumėte širdyje mano artumą ir meilę bei pasiilgimą.

Labai įdomu, kaip įsikūrėt naujoj vietoj, kokių namelių turit, ar yra lova atsigulti, ar yra plyta kur valgyt išsivirti? Aš niekaip negaliu įsivaizduoti Jūsų gyvenimo, nors ir ten juk gyvena tokie pat žmonės.

Edita, rašai, kad ten žemės trąšios ir mėšlus veža į miškus, bet kodėl neaugina cukrinių runkelių? Tai gal ir bulvės ten neužauga? Įdomu, kokios uogos aname krašte auga, nes aš galvoju; jei yra miškų, tai yra ir uogų. O grybų ar yra kokių, kaip ir mūsų miškuose?

Turėdama laiko parašyk viską, o Tavo laiškėlis gal ir mane pasieks, nors dabar jau užėina žiema, pripustys daug sniego, ir gal Tau bus sunku per jį bristi, kad laišką pasiųstum. Aš girdėjau, kad pas Jus jau 51 laipsnis šalčio, tai man labai rūpi, kad nesusaltumėte, nes turbūt nekokių šiltus rūbus turit. Saugokitės peršalimo, nes visos ligos kimba. Pas mus tai dar nešalta, dar purvas, nors šiemet daug lietaus ir nebuvo. Lapkričio 8 d. buvo pasirodęs pirmas sniegas, bet tuoj nutirpo. Sako, kad per radiją pranešė, jog ši žiema bus sausa ir labai šalta. Bet mes tai nesusalsim, nes pas mus šiltesnis klimatas.

Girdėjau, kad Genutė Viktoro gailisi ir žadėjo nepamiršti. Yra pas ją paliktas žiedas su akute, už jį žadėjo Jums nusiųsti pinigų. Todėl tegul ir jis parašo jai laišką, brolienukė graži, o kaip protinga, parodys laikas. Viktoras turbūt neturi megztinio, tai galėtų žmoniukės paprašyt, ir toji pasigailėjus gal numegztų.

Parašyk, ką gaunate už pinigus nusipirkt, ar yra kolūkyje krautuvė? Kaip geriau apsimoka – koki rublį nusiųst, ar daiktą?

Dažnai Jus visus sapnuoju, todėl nežinodama kaip jums sekasi gyventi, parašau apie save, kad žinotumėte, jog Jūsų nepamiršau ir dar gyvenu šiame pasaulyje.

Siunčiu jums visiems nuoširdžiausius sveikinimus su Kalėdų šventėmis. Aš melsiu gimusio Kristaus, kad Jūsų neapleistų. Įsivaizduoju Jus taip pat, kaip Betliejų, praleidžiant šv. Kūčias. Tačiau nenusiminkit, stiprybės, ir viskas bus gerai. Aš taip pat šventą Kūčių vakarą ilgai galvosiu apie Jus ir tikiu – mūsų mintys susitiks, ir jausime vieni kitus arti...

Praeis šaltoji žiemuzė, gal kaip nors išlaikysit,

Jauniausioji Izabelės Vilimaitės sesuo Edita Tenziagolskienė iš Seduvos

tada ateis pavasaris, jis gal atneš ir laimę. Ir aš ateisiu paklausyt, kaip broliukas pravirkdins akordeoną... Ach, kaip norėčiau girdėti kaip jis groja, – juk aš jį taip myliu! Aš tikiu, kad ir mane jis myli ir už viską man atleis?

Baigdama linkiu jums daug laimės, kaip nors įsigyventi tolimame krašte. Bučiuoju Tave, brangi Edita, daug kartų, pabučiuok nuo manęs ir savo namiškius, o daugiausia mamytę. Tegul daug nesirūpina! Tegu parašo Jonukas, ar jau išmoko teisingai apsiaut kojas? Mamytei dar pasakyk, kad tylėjimas yra auksas.

Pasilieku Jus visus mylinti Emilija

DANGIŠKOJI IR ŽEMIŠKOJI MEILĖ

Stirna, netekusi ne tik mylimojo Vytenio, bet ir artimųjų, kamuojama vidinių prieštaravimų, ilgam pasineria į gedulą. Jos išlikusiuose laiškuose prasiveržia ne tik prarasto gyvenimo ilgesys, bet ir kaltės jausmas dėl namiškių likimo. „Ach, kaip aš noriu girdėti, kaip jis groja. Juk aš myliu jį ir tikiuosi, kad ir jis myli mane, ir už viską atleis“. Taip atsiprašoma brolio Viktoro dėl jo patirtų kankinimų MGB.

Paskutiniais metais ją vis lydi draugas Audronis, su kuriuo susibičiuliavo, žuvus mylimajam Vyteniui. Šių dviejų vyrų santykiai su Stirna buvo intensyvūs. Mylėta karštai ir aistringai, kaip ir tegali mylėti jauni. Kovos įtampoje meilė būna kur kas stipresnė ir tikresnė – vienintelė prošvaistė ir dvasinė atspara. Nepaisant nuolat smėzuojančio mirties dalgio, tarpusavio nesutarimų, cinizmo, egoistinių kėslų, saviškių pavydo.

Partizanų vadovybei Stirnos ir Audronio meilė kelia daug rūpesčių ir sumaišties. Niekaip nesuranda būdų, kaip juos išskirti, nepadedą jokios sankcijos ir išpėjimai. Raporte minimas jų dezeravimas, nepasitikėjimas ne tik Stirna, bet ir Audroniu, kai jo įsakymu, pasikliaujant MGB pakišta dezinformacija, buvo sušaudyta keletas partizanų ryšininkų.

Viename bunkeryje tarp kitų vyrų gyventi šeimyninį gyvenimą neleisdžia ir partizanų statutas. Galbūt ir dėl šios priežasties net sąžiningasis Maironio rinktinės vadas Daukantas panūsta atnaujinti neįvykdytą mirties nuosprendžio įsakymą Stirnai. Tačiau jų atsiskyrimas nuo rinktinės, išvykimas į Raseinių krašto būrius trunka neilgai. Stirna, tuo metu spėjusi savarankiškai išleisti keletą laikraščio „Mano gimtinė“ numerių, sugrįžta į senų bičiulių tarpą. O čia kaip oro trūksta drausaus ir daugelio vyrų autoriteto Vytenio. O ir Stirna – ji nesugeba pamilti vienai nakčiai ar dienai, poetą Vytenį tebemyli iki paskutinių valandų. Apie tai prastaria ir vieninteliame išlikusiame Stirnos 1952 m. gegužės 16 d. paskutinį pavasarį rašytame laiške Audroniui.

„Visą laiką tave laikiau vyru ir nemaniau, kad

esi bailys, net laišką neparašei, manei, kad išprotėsiu. Netgi liepei man nieko nekalbėti. Juokingas tu, „Audriau“. Dar nebuvo tokio vyro, dėl kurio aš galėčiau išprotėti, rodos, galėjai mane pažinti ir patirti mano užsispyrimą. Aš visada ir visa širdimi kentėsiu dėl tokio vyro, kuris mylėdamas mane, paaukojo savo jauną gyvenimą už tėvynę (turėjo omeny Vytautą Šniūolį – VYTENĮ. – E. I.). Tik tada eisiu iš proto ir melsiuosi Dievui, kai žinosiu už ką. Bet už ką aš turiu gailėtis tokio, kuriam mano draugystė nereikalinga ir kuris ją gali panaudoti blogais tikslais. Niekada. Tačiau kaip gali negailėti sūnaus palaidūno, kuris stovi kelių kryžkelėje ir negali išsirinkti gyvenimui reikalingo kelio – tai tragiškiausia ir blogiausia. Juk aš mačiau, kaip tu pergyvenai savyje, vienas, nieko man nepasakojai ir neprašei mano patarimo. Šitoks užsisklendimas ir nuleido tarp mudviejų vėsinančią uždangą. „Audriau“, tau reikėjo ištarti tik vieną šiltą žodį ir būtų sugrįžusi ankstesnių dienų šiluma. Tačiau mudu abu buvome užsispyrę. Aš laukiau iš Tavo labiau mielesnio žodžio, o tu buvai kietas, užsispyręs, galbūt ir aš paskutiniu metu tavo atžvilgiu buvau ragana, tačiau žinok, kad dėl to kaltas esi tik tu. Aš niekam nebuvau tokia bloga, kokia paskutiniu laiku – tau, tačiau aš sirgau, buvo nusilpusios jėgos ir dėl to tapau nervinga, o tu visa to nematei. Dabar aš jaučiuosi nebloggeris, po tavo išėjimo kraujas daugiau nepasirodo, ar tu netikėtai sustabdei, ar viskas savaime apsiramina, kadangi čia šilta, ir aš ne taip pavargstu.

Kai aš tave nugąsdinau, jog artinasi mano mirtis, tu, tarsi numojęs ranka, pagalvojai, jog su manimi toliau gyventi negalima, ir nuo manęs pabėgai. Galbūt tu nežinai, kad manyje palikai pusę savęs, kad mes suartėjome. Aš, kaip medikė, negaliu šito paneigti, ir jaučiu, jeigu kada nors turėsiu šeimą, tai mano vaikai gims panašūs į tave. Tu sakai, kad viso to reikia gailėtis, tačiau kodėl jau per vėlu?

„Audriau“, tu niekada nelauk iš manęs nedraugiško pokalbio, aš visada liksiu tavo pusėje. Man smagu, kad draugystę nutraukiau ne aš, o tu. Aš dėl to nesijaučiu niekuo kalta. Tačiau išdėmėk mano patarimą, su niekuo nedraugauk, kadangi man daug kas tik dabar paaiškėjo – jeigu likimas lems man kada nors susitikti su tavimi, tada papasakosiu.

(...) Baigdama galiu palinkėti tik laimės ir Dievo palaimos tavo žygiuose. Melskis ir prašyk Jo malonės, kadangi ir pats matei, kad be Dievo palaimos mus lydėjo tik nelaimės. „Audriau“, tai mano žodžiai, būk rimtas ir nelakstyk pas merginas, daugiau gerbk save, kad kiti neūdytų kaip šunį. Žinok viena, kad likimas nedovanoja, jis netgi už mane gali tau atkeršyt, nors aš tau už viską atleidžiu. Laikydama tave arčiau savęs, norėjau, kad atprastum nuo donžuaniško gyvenimo, kad ant tavo vaikų nekristų tėvų užtrauktas prakeikimas, nes gyvenimas nėra vien beprasmiškai nerami jūra. Man tik gaila, kad aš per mažai tau apie tai kalbėjau – ką jautė ir pergyveno mano širdis. Štai ir gyvenimo pamoka: kai mano kūną apleidžia jėgos, siela nustoja kalbėjusi. O kažkada juk buvo kitokia. „Kitas gali nugalėti ginklu, o pats būsi įveiktas žalingų įpročių.“ – Seneka sakė Hanibalui.

Tavo pavadinta Ragana

p. s. Gydykis ir prižiūrėk dantis, nes kai jie pradės byrėti, gali ištikti mirtis. Mano ir tai pradėjo klibėti, bet mudu kandžiosimės pagal išgales... Pasisitenk susitaikyti su DAINOTU, ir abu nustokite rašyti raportus, juk nežinai, kada gali pasitikti mirtis.”

Pažyma ant archyvo dokumento: „Šis laiškas, rašytas partizanės STIRNOS – Izabelės Vilimaitės, adresuotas AUDRONIUI – Stasiui Satkui, išimtas 1952 m. gegužės mėnesį Montviliškių kaime, likvidavus Maironio rinktinės vadą V. Sankauską – RODRIGĄ, jis taipogi DAUKANTĄ.”

Patvirtina Šiaulių MGB 1-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas vyr. lt. Korsakov

Pabaiga kitame numeryje

Tremtis Vakarų kryptimi

Atkelta iš 2 psl.

rybą spausdino jau iki tremties Lietuvoje žinomi kūrėjai ir debiutantai, kai kurie išleido po kelias knygas ar net skirtingų žanrų kūrinius. Buvo premijuotų knygų: N. Mazalaitės, F. Kiršos, J. Jankaus, 1947 m. išleista knygų su lietuviškos knygos 400 metų sukakties ženklų, 1948 m. rašytojai išleido savo metraštį „Tremties metai“. Kūryboje buvo ryškios tremties, prarastos tėvynės ilgesio temos. Knygų trūkumą padėjo užpildyti naujai išleisti lietuvių klasikų kūriniai (K. Donelaičio, Maironio, V. Kudirkos, M. Valančiaus ir kt.), pasaulinės literatūros vertimai. DP stovyklose kūrybiškai brendo ne vienas rašytojas bei poetas: vieni kūrybinį kelią tik pradėdami, kiti jį tęsdami.

Savo darbą tremtyje atgaivino ir žurnalistai, kurių gretose buvo ir rašytojų, nes jiems rūpėjo spausdinti savo kūrybą bei straipsnius literatūros temomis. Spauda buvo gausi ir spausdinama įvairiomis priemonėmis: nuo sienlaikraščių, informacinių biuletenių, rašytų ranka ar spausdintų spausdinimo mašinėle, rotatorinių laikraštėlių iki spaustuvėse atspausdintų laikraščių bei žurnalų. 1946 m. gegužės mėn. Hanau lietuvių stovykloje buvo atkurta Žurnalistų sąjunga, kuri Lietuvoje veikė nuo 1922 m. Turėti savo laikraščius ar žurnalus buvo sunku, nes trūko popieriaus, trukdė

techninės galimybės, buvo griežta cenzūra, kuri sušvelnėjo tik 1947 m., tačiau beveik visos stovyklos turėjo savo leidinius. Daugiausiai jų pasirodė Vokietijoje: „Lietuvis“, „Aidai“, „Žiburiai“, „Tėviškės garsas“, „Mintis“, „Mūsų kelias“, „Žingsniai“, „Šviesa“, „Saulutė“, „Skautų aidas“ ir daug kitų. Po kelis spaudinius buvo išleista Austrijoje, Danijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Švedijoje bei Šveicarijoje. Iš viso Europoje 1946 m. išėjo 220 periodinių leidinių (*LE* 1955 V 155). Vieni leidiniai ėjo labai trumpai, kiti ilgiau, o žurnalų „Aidai“ bei „Ateitis“ leidyba vėliau persikėlė į Ameriką. Spauodoje buvo informuojama apie politinį, visuomeninį, kultūrinį, meno bei literatūros gyvenimą. Žinios taip pat buvo perduodamos radijo bangomis, kai kuriose stovyklose tam tikromis valandomis būdavo skaitomi žodiniai laikraščiai, iš kurių gyventojai sužinodavo apie dienos įvykius. Spaudai labai pakenkė 1948 m. Vokietijoje įvykdyta valiutos reforma: ėmė strigti leidyklų, spaustuvų darbas, nutrūko kai kurių laikraščių ir žurnalų leidyba.

1948 metų birželio mėnesį JAV prezidentas H. Trumanas pasirašė DP imigracijos įstatymą. Amerika buvo pirmoji šalis, sutikusi priimti karo pabėgėlius. Vien lietuvių ten išvyko apie 30 tūkstančių. Vėliau dipukus įsileido ir kitos valstybės: Kanada, Austrija, Didžioji Britanija, Belgija, Pietų Amerika ir kt. Kiti gyventojai dirbo bei mokėsi li-

kę stovyklose.

Europoje įkurtos DP stovyklos visiškai buvo likviduotos 1950 metų viduryje. Lietuviškų DP stovyklų archyvai iš Vokietijos 1950–1951 m. buvo perkelti į Čikagą ir dabar saugomi Lituanistikos tyrimo ir studijų centre. Atskirų dokumentų, gautų jau vėliau, galima rasti ir kituose archyvuose. Tyrinėtojams liko rašytinis to laikmečio palikimas, kuriame daug informacijos apie kultūrinį, religinį, literatūrinį, sportinį perkeltųjų asmenų gyvenimą, jų švietimą, buitį bei visuomeninę veiklą.

Mūsų bibliotekos fonduose yra gana daug knygų (daugiau nei 250), išleistų Vakarų Europoje tremties metais, taip pat turime ir periodinių to laikotarpio leidinių. Šiuose spaudiniuose galima rasti daug informacijos apie dipukų gyvenimą, veiklą pokario pabėgėlių stovyklose. Pakankamai gausi grožinių knygų kolekcija suteikia galimybę literatūros tyrinėtojams analizuoti DP stovyklose sukurtą poeziją, prozą, dramos kūrinius, atskleidžiant jų literatūrinę vertę. Didžioji šių leidinių dalis saugoma Retų spaudinių skaitykloje ir Aušrininko dr. J. Šliūpo archyve.

Literatūra

Balkelis 2008 Tomas Balkelis, „DP stovyklų palikimas: lietuvių karo tremtiniai vakaruose 1944–1954 m.“, *Kultūros barai*, 2008, 11, 68–75.

Bartusevičius 1993 Vincas Bartusevičius, *Lietuviai tremtiniai Vokietijoje 1944–1950*, Lampertheim: Romuva.

Išėję sugrįžti 2002, *Išėję sugrįžti*, Kaunas: Maironio lietuvių literatūros muziejus.

LE Lietuvių enciklopedija, V. Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1955.

Šalavėjus 1998 Kęstutis Šalavėjus, „Lietuviai Danijoje 1944–1951 metais“, *Mokslas ir gyvenimas*, 1998, 5–6, 28–31.

Alina Šalavėjienė – Šiaulių universiteto bibliotekos vyresnioji bibliotekininkė.

Bernardo Brazdžionio gimtadienis

Atkelta iš 5 psl.

tolį, o virš jo matomi miesto kalneliai, tie patys, į kuriuos poetas žvelgdavo, pakėlęs akis nuo rašomojo stalo. Link paminklo veda takelis, simbolizuojantis kiekvieno lietuvių, palikusio savo kraštą ir ieškančio laimės svetur, dalią. Jame įlieti poeto ir kitų atvykusiųjų daiktai, brangūs kiekvieno emigranto širdžiai, primenantys gimtinę: gabalėlis gintaro, rožinis, laikrodinis, ašotėlis, Marijos statulėlė, raktas, pinigai. Tako pradžioje įrašyti Brazdžionio žodžiai: „Praėjau, kaip ir tu, žemės bendrakeleivi,/ Pro daugybę šios žemės stebuklų,/ Ir mačiau, kaip dangus temo ir kaip vėl nusiblaivė,/ Dar žadėdamas žiedą pavasario kuklų.”

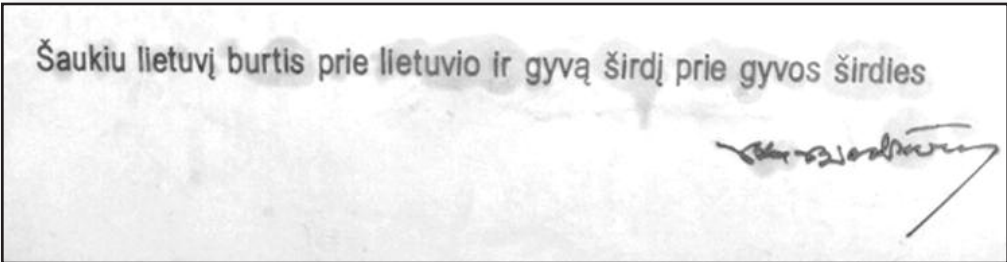
O ant naujai pastatytos Išeivijos menininkų sienos iškalti poeto testamentiniai žodžiai: „Šaukiu lietuvių burtis prie lietuvių ir gyvą širdį prie gyvos širdies.”

Kiemelyje žaliuoja naujai pasėta žolė, o virš poeto paminklo stiebiasi į dangų berželis. Visais aplinkos augalais pasirūpino kuklus, bet labai darbštus Los Angeles skautas Vytautas Dabšys.

Nors čia gyvenusių poetą visi mylėjo ir gerbė, kiemelio kūrimo idėja sukėlė tikrą audrą tarp vietinių lietuvių. Ne visiems patiko vieta, ne visi pilko akmens skulptūroje įžvelgė poeto bruožus, ne visiems patiko pasirinkta medžiaga, žodžiu – kiek čia gyvena lietuvių, tiek būta ir nuomonių.

Visas kliūtis teko nugalėti ir surasti bendrą veiklos tašką. Apie tai kalbėjo aktorė Justina Brazdžionis, atidariusi šventę. Ne tik įpareigojanti pavardė, kurią Justina priėmė, ištekėjusi už poeto giminaičio Arūno Brazdžionio, skatino ją dirbti šiam tikslui. Užaugusi tame pačiame Biržų krašte, dabar gyvenanti Los Angeles, Justina jaučia gilų ryšį su poetu ir pareigą puoselėti jo atminimą. Ji prisiminė įsimintiną Naujųjų metų nakties sapną, palaiminusį jos pastangas: pasirodęs poetas paklausė: „Kas gi čia nepatenkintas ir sako, kad aš nepanašus? O man patinka,” – tarė ir pridūrė: „Tik kad mano akys būtų atmerktos.” Justina nuoširdžiai padėkojo visiems talkinusiems, prisidėjusiems savo darbu, pinigais, sumanymais, patarimais. Prieš pristatydama visą kūrybinę grupę, kalbą baigė mintimi: „Jeigu patys nieko naujo nestatote, tai bent netrukdykite kitiems dirbti. „Po jos kalbos visi, dalyvavę šiame projekte, pasidalino savo patirtimi ir mintimis.

Dailininkas Sigitas Šniras talkino savo idėjomis. Prasidėjo viskas prieš dvejus metus, kai pas Sigitą lankėsi jo draugas iš Lietuvos, Kauno technologijos universiteto Menų katedros vedėjas, skulptorius Gintaris Česiūnas. Jam atsi-bodo Californijoje dykinėti, ir štai, paakintas Sigitu ir kitų draugų, dailininkas ėmė kurti šią skulptūrą. Sigitas suplanavo šio kiemelio erdvę ir Išeivijos taką su svarbiais simboliais. Šis takas – tai sielos kelias, vargai, ieškojimai, svajonės ir klajonės kiekvieno išeivio, atsidūrusio svetimoje aplinkoje, ieškančio naujo gyvenimo. Atminimui Sigitas įteikė darbo metu išsaugotus to paties akmens,

iš kurio buvo nukaltas poeto biustas, gabalus Brazdžionių šeimos palikuonims Dalytei Lovett ir Arūnui Brazdžioniui. Dailininkas Česiūnas padėkojo už galimybę iškalti poeto atminties skulptūrą ir pakvietimą dalyvauti šioje šventėje.

Trumpai pasisakė ir Arūnas Brazdžionis, poeto sūnėnas, pagrindinis darbų atlikėjas, tvarkytojas, šiam tikslui skyręs daug laiko ir triūso.

Visos komandos siela ir kūrybinė jėga, visus raginęs, daug skambinęs, atlikęs ir kūrybinius, ir paprasčiausius valymo ir tvarkymo darbus – Amandas Ragauskas. Jis turi nenuginčijamą Dievo dovaną kiekvieną šventai įtikinti ir įtraukti į savo veiklą. Savo kalboje Amandas skatino visus nepraeiti pro šį kiemą abejingai, ragino vienyti visų emigracinių bangų lietuvių bendrai veiklai ir siekiams. Amandas paskaitė taip pat šiam įvykiui parašytus, jau į amžinybę iškeliauvusios Brazdžionio draugės, rašytojos Alės Rūtos prisiminimus. Jau mirties patale gerbiama rašytoja sveikino visus, džiaugėsi kiemeliu ir šiltai prisiminė poetą: „Kaip galime užmiršti tave, poete.” Savo laiške ji ragino nepamiršti kito svarbaus mūsų tautai poeto Maironio, kurio 150-ąsias gimimo metines šiais metais minės Lietuva.

Naujai atidarytu kiemeliu pasidžiaugė ir šeštadieninės mokyklos direktorė Marytė Newsom. Ji priminė Vytės Nemunėlio rodytą dėmesį vaikams, norą pažinti jų pasaulį, dažnus poeto apsilanky-

mus mokyklos šventėse. „Meškiuką Rudnosiuką” skaito ir myli ištisos vaikų kartos, o Los Angeles vaikai turėjo laimę ir bendrauti su jo autoriumi. Po direktorės pasveikinimo šeštadieninės mokyklos mokinė Darija Pakuckaitė paskaitė eilėraštį „Vištytės pasaka”.

Dalytė Lovett padėkojo visiems už puikią mintį ir už idėją darbą. Visus sujaudino Dalytės sūnelis Bernardukas, jauniausias Brazdžionių šeimos narys, paskaitęs prosenelio eilėraštį „Ačiū, Dievuli” ir savo parašytą „Laišką seneliui, kurio niekad nemačiau”.

Aktorė Olita Dautartaitė atvežė ir perskaitė Maironio muziejaus direktorės Aldonos Rusekaitės laišką. Ji laiško autorės prašymu nusilenkė Brazdžionio skulptūrai ir perskaitė eilėraštį „Mes mirsime kartu”.

Dalyvavusius renginyje pasveikino garbės konsulė Daiva Čekanauskaitė-Navarrette ir Violeta Gedgaudienė, Lietuvių Fondo atstovė.

Nors tą sekmadienį pliaupė lietus, dalyviai skirstytis neskubėjo, šventė buvo prasminga ir jauki. Vėliau dalyviai persikėlė į apatinę salę pasivaikinti lietuviškais patiekalais ir vynu. Kie-

melio kūrybinė grupė padėkojo visiems aukotojams, be kurių indėlio būtų buvę sunku užbaigti darbus, sutvarkyti aplinką. Aukotojų vardai įrašyti ant metalinių lentelių, pritvirtintų ant naujai pastatytos sienos.

...

Dalytė Lovett šventei išleistoje programoje paskutiniame puslapyje kreipiasi į visus lietuvius: „Taip, kaip Tėtukas, laukdamas prie namelių vartų, šiltai pasitikdavo draugus, artimuosius ir svečius, linkiu jums visiems, lankantiems šį kiemelį, pajusti poeto Bernardo Brazdžionio dvasią, šilumą ir meilę visiems lietuviams menininkams, kurie yra mūsų brangiosios Tėvynės siela.”

Kai būsite Los Angeles, nepraleiskite progos apsilankyti lietuviškoje parapijoje ir naujai įkurtame menininkų kiemelyje. Gal tai ir kukli vieta, palyginus su kitomis šio miesto atrakcijomis, bet prasminga ir sava, sukurta su meile ir viltimi, kad atrasime čia dalelę Lietuvos.

Kiemelio atidarymo proga buvo gautas sveikinimas ir iš ilgamečio Los Angeles lietuvių kultūrinių renginių „veidrodžio”, žurnalisto, rašytojo Prano Visvydo, kuris dėl pablogėjusios sveikatos negalėjo atvykti į iškilmes, tačiau nuoširdžiai džiaugėsi, kad Šv. Kazimiero parapijoje atsirado tokia prasminga kultūrinė erdvė. □